

© Wendi Wu / Greenpeace

GREENPEACE
Reports

01 - 10 - 2020

חד פעמי זה לא טבעי! רב פעמי זה אפשרי

עוצרים את מגפת הפלסטיק החד פעמי ועוברים לעולם נקי של שימוש-חוזר

נכתב על ידי ד"ר יונתן אייקנבאום, דיוויד פינסקי
תורגם על ידי שי זילברברג, איילת גולדפארב
עוצב על ידי נועה שביט
גרפיקה מאת ג'ייקוב הארדבאור וג'יין וורת'

כל הדוגמאות המובאות בדו"ח זה נועדו להמחשת השינויים הנדרשים במוצרי קמעונאות, בשירותי מזון ובמוצרי צריכה ברחבי העולם. גרינפיס ישראל אינה תומכת באף אחד מהמוצרים, המותגים או החברות הרשומים בדו"ח זה. המידע בדו"ח זה מדויק נכון לתאריך 25 באוגוסט 2020.

האסטרטגיה: התנעה ומעורבות ציבורית נרחבת. ככל שהציבור יהיה מגויס ומעורב, ככל שעסקים רבים יותר ינטשו את השימוש בפלסטיק חד פעמי ויאמצו מערכות של שימוש חוזר, כך יהיה קל יותר להעביר חקיקה שאפתנית בכנסת. השינוי שאנחנו דורשים הוא צעדה בתלם שחלוצים ישראלים כבר חרצו והם מראים שזה אפשרי וכדאי לא רק סביבתית ובריאותית אלא אפילו כלכלית.

הדו"ח פותח בסקירת מצב מגיפת הפלסטיק בישראל ובעולם, סוקר את היוזמות והצעדים שנעשו עד כה ומציג את המתווה אותו אנו מבקשים לקדם. לאחר מכן, אנו מציעים שורה של דוגמאות ומודלים מוצלחים לשימוש חוזר, אשר מעידים שהשינוי כבר כאן והוא אפשרי. אנו גם מראים כי המאבק בנגיף הקורונה ובזיהום מפלסטיק אינם סותרים אלא משלימים זה את זה: מדובר בשמירה על בריאות האדם ועל הסביבה.

הזינוק בזיהום מפלסטיק מחייב פעולה נועזת ומהירה. בעולם בו הפלסטיק נמצא כמעט בכל ליטר של מי ים, בכל ציפור¹, בכל דג² ובכל דגימת דם או שתן של אנשים³, אם לא נפעל מייד אנחנו מהמרים על הסביבה ועל הבריאות שלנו. כדי לטפל בסוגיה זו במדינת ישראל גרינפיס ישראל מציג במסמך זה מטרה ואסטרטגיה למימוש.

המטרה: הוצאת השימוש בפלסטיק חד פעמי מחוץ לחוק. כוונתנו היא לכלים, לשקיות, לאריזות ולעוד שורה ארוכה של כלים ועטיפות מפלסטיק שמשמשים בהם לרגע אך הם נשארים בטבע לנצח. הדירקטיבה האירופאית תיכנס לתוקף בשנה הבאה⁴, אוסרת שימוש בשורה של מוצרי פלסטיק חד פעמיים, מהווה בסיס שעל פיו המחוקק הישראלי יכול לגבש חקיקה שתהווה בשורה של ממש. אנו סבורים כי המשרד להגנת הסביבה הוא הכתובת הטבעית לגיבוש ולקידום של חוק זה.

למה לקדם ישראל חופשיה מחד פעמי?

חוק שקיות הפלסטיק בישראל: החוק מחייב תשלום על שקיות פלסטיק חד פעמיות בסופרים אשר בעבר היו מחלקים אותן בחינם.¹⁹ למרות שהמחיר לשקית הוא עשר אגורות בלבד, מחיר נמוך ללא ספק, מאז שהחוק נכנס לתוקף בראשון לינואר 2017 נרשמה ירידה של כ-80% בשימוש בשקיות ניילון בסופרים בתוך שנה,²⁰ וכמות השקיות אשר נמצאו בים ירדה בחצי.²¹

חוק הפיקדון על מיכלי משקה: החוק, אשר בתוקף כבר משנת 2001, מחייב צרכנים לשלם פיקדון של שלושים אגורות עבור בקבוקים של פחות מליטר וחצי. את הפיקדון ניתן לקבל חזרה במידה ומביאים את הבקבוק למחזור בסופר.²² בעקבות לחץ של יצרני המשקאות החוק אינו חל על מיכלים, גדולים, ולשם כך נוצר מערך משלים: ב-2011 חוק האריזות נכנס לתוקף והטיל על היצרן את אחריות המחזור והאיסוף של פסולת האריזות.²³ במסגרת מהלך זה בקבוקים גדולים נאספים בכלובים שמציב תאגיד המיחזור אל"ה, ושנמצא בשליטת חברות המשקאות.

מנגנונים אלה קבעו יעד איסוף של 77% עבור הבקבוקים הקטנים דרך מנגנון הפיקדון, ויעד איסוף של 55% עבור הבקבוקים הגדולים דרך מנגנונים של איסוף וולונטארי. חוק הפיקדון מעניק לשרה להגנת הסביבה את הסמכות להרחיב את החוק ומשרטט קו מנחה ברור: אם אין עמידה ביעד איסוף של 55%, חוק הפיקדון צריך להיות מורחב. לפני שנתיים, למרות אי עמידה ביעדי האיסוף, השר להגנת הסביבה דאז זאב אלקין העדיף לקנוס את תאגיד אל"ה על שלא עמד ביעדי האיסוף במקום להרחיב את החוק הפיקדון (צעד שהיה עולה ביוקר ליצרני המשקאות). לחץ מתמיד של יצרני המשקאות על המשרד להגנת הסביבה מנע פעם אחר פעם את הרחבת החוק עד להחלטה של השרה גילה גמליאל להרחיבו באוקטובר 2020 בעקבות עתירה בבג"ץ שהוגשה על ידי ארגון אדם טבע ודין.

זיהום הפלסטיק בישראל: מחמיר ויוצא משליטה

מחקרים ובדיקות שנעשו בשנים האחרונות מצביעים על שלושה מאפיינים עיקריים של מגיפת הפלסטיק בישראל: היא נרחבת, היא במגמת עלייה, והיא הפכה את ישראל לאחת המדינות המזוהמות ביותר מפלסטיק.

מגיפת הפלסטיק בישראל נרחבת: מדי חודש ישראלים צורכים מעל 250 מיליון כוסות פלסטיק.⁵ סקר הפסולת בישראל בין השנים 2012-2013 העלה כי ישראלי ממוצע מייצר מידי יום 1.7 קילוגרמים של פסולת. פסולת אריזה מהווה 47% מסך הפסולת הביתית לפי נפח.⁶

מגיפת הפלסטיק בישראל במגמת עלייה: על פי המשרד להגנת הסביבה נכון ל-2019 הפסולת צומחת בשיעור של 1.8% בשנה. אולם היקף הגידול במחזור של תעשיית הפלסטיק בשנים האחרונות מלמד יותר מכל עד כמה המצב הלך והחמיר: ההיקף עמד על 680 מיליון ש"ח ב-2017 - גידול של 51% תוך ארבע שנים.⁷ משבר הקורונה מחמיר ומאיץ את שיעור צריכת הפלסטיק החד פעמי, והוא נתפס כעילה לגיטימית לשימוש בחד פעמי.⁸

מגיפת הפלסטיק לא פסחה על ישראל אשר נחשבת למדינה מזוהמות במיוחד. ישראל ניצבת במקום השני בעולם עם צריכה שנתית למשק בית של 776 ש"ח.⁹ שני מחקרים העלו כי כמויות המיקרו-פלסטיק (חתיכות שקוטרן קטן מ-5 מילימטר) שמגיעות למי הים הישראליים גדולות פי תשעה לעומת הממוצע במדינות האחרות שלחופי הים התיכון.¹⁰ בנוסף, 90% מהפסולת שמוצאים בים בישראל היא פלסטיק (38% כלים חד פעמיים, 16% כוסות חד פעמיות, 12% שקיות פלסטיק) בעוד שהממוצע העולמי עומד על 75%.^{11, 12}

צמצום השימוש בפלסטיק חד פעמי:

בישראל עדיין לא חושבים בגדול

בשנים האחרונות קודמו בישראל יוזמות מבורכות לצמצום השימוש בפלסטיק. בערים אילת והרצליה נאסרו השימוש והמכירה של מוצרים חד פעמיים בחופי העיר.¹³ חוקי העזר העירוניים נאכפים באמצעות קנסות גבוהים של עד מאות שקלים. עיריית הרצליה השיקה תוכנית פיילוט דו-שנתית בשם "עיר ללא פלסטיק", אשר מיועדת לעצור את השימוש במוצרים חד פעמיים בעיר.¹⁴ עיריית נוספות קידמו יוזמות מצומצמות יותר אך בעלות משמעות. עיריית תל אביב אסרה על שימוש בכלים חד פעמיים במוסדות החינוך בעיר.¹⁵ ברחבות קודמה יוזמה של החלפת חד פעמי ברב פעמי בכמה עשרות גני ילדים.¹⁶ דיונים ערים על שימוש בכלים חד פעמיים בגני ילדים ובצהרונים מתקיימים גם בערים נוספות.^{17, 18}

לצד יוזמות מקומיות אלו נעשה מאמץ כלל-ארצי לצמצם את השימוש בשקיות ובבקבוקים מפלסטיק.

להוציא את השימוש בחד פעמי מחוץ לחוק

תפקיד המשרד להגנת הסביבה, והתפקיד שלנו

המשרד להגנת הסביבה צריך להוביל את הליך החקיקה. המשרד מחויב לנושא והוא מכיר את החוקים שמדינות אחרות חוקקו ואת הצעות החוק שהן מנסות לקדם. אבל הוא לא יכול ולא יצליח לעשות את זה לבד. הוא חייב אותנו מכמה סיבות:

1) על המשרד להגנת הסביבה מופעלים לחצים גדולים להנציח את השימוש בפלסטיק חד פעמי. לחצים אלה באים מכמה כיוונים, ובראש ובראשונה מיצרני המשקאות, כמו קוקה קולה ותאגיד המיחזור אל"ה השייך לו, שרוצים למנוע את יישום הרחבת חוק הפיקדון על בקבוקים גדולים בשל הנטל הכלכלי שהוא מהווה עבור יצרני המשקאות. כל חוק לצמצום או לאיסור השימוש בפלסטיק חד פעמי יגיע במקדם או במאוחר לטיפול בסוגיית הבקבוקים הגדולים.

2) ישנו חשש לגזור "גזירה שהציבור אינו יכול לעמוד בה". זוכרות וזוכרים את חוק השקיות? הכוונה בהתחלה הייתה שהמחיר של כל שקית יהיה גבוה אולם בסופו של דבר נקבע רק ממחיר סמלי של עשר אגורות. כיצד יגיב הציבור על איסור פלסטיק חד פעמי? במציאות של קורונה, מיתון כלכלי, ומשבר פוליטי מתמשך, אין לאזרח הפשוט מספיק דאגות?

לכן הסיכוי היחיד להפוך את ישראל לחופשיה מחד פעמי הוא התגייסות המונית של הציבור כדי לתמוך במשרד להגנת הסביבה ולדחוק בו לקדם מהלך שאפתני. אנחנו צריכים לאותת לכל השחקנים בממשלה ומחוצה לה, ולמשרד להגנת הסביבה בפרט, שהציבור תומך באיסור פלסטיק חד פעמי, שזה אפשרי, שזה משתלם ושהשינוי כבר החל מלמטה.

לא ריאלי? חושבים שאי אפשר להשיב את הגלגל אחורה ולייצר מערכות של שימוש חוזר במקום החד פעמי? בואו תראו!

מצד אחד אנו עדים למגיפת פלסטיק שמתפשטת בקצב מטורף, ומציבה את ישראל כאחת השיאניות בשימוש בחד פעמי, משחיתה את החופים שלנו ופוגעת בחיי אדם, בבריאותינו, ובבעלי חיים, ושהשלכות שלה צפויות להמשיך לפגוע באדם ובסביבה לאורך מאות שנים. מצד שני ישנן יוזמות שבמקרה הטוב ממתנות את חומרת המצב של הזיהום מפלסטיק, ולפעמים אף מחריפות אותו.

"עיר ללא פלסטיק" היא דוגמה ליוזמה שממתנת את חומרת משבר הפלסטיק, מעשה חלוצי שהלוואי ויאמץ במקומות נוספים. חוק השקיות מצמצם את היקף השימוש בהן ברשתות שיווק אך לא במכולות, לא בחנויות, ולא בקניית פירות וירקות. חוק הפיקדון חל עד כה רק על מיכלים קטנים ולא על בקבוקים גדולים ובשל כך הוא הנציח את הזיהום מפלסטיק ולא מונע את החרפתו: כשמספר הבקבוקים שבשימוש מכפיל את עצמו כל 15 שנה בערך (גידול של 4-5% כל שנה) וכשחוק האריזות מאפשר להגיע לאיסוף ומיחזור של 50%, משמעות הדבר היא שכמות הבקבוקים שנזרקים ומגיעים לטבע וליים ממשיך לטפס בקצב מבהיל.

מה שנעשה עד היום לא מספיק: חייבים להוציא את הפלסטיק החד פעמי מחוץ לחוק. לשם כך יש לאמץ את הדירקטיבה האירופאית ששמה למטרה לאסור את הפלסטיק החד פעמי כבר ב-2021.²⁴ החל מהשנה הבאה ייאסרו באיחוד האירופי סכו"ם, קשיות, מקלות לערבוב שתיה, מקלוני אוזניים ומוצרים נוספים העשויים מפלסטיק חד פעמי. מדובר במוצרים שיש להם חלופות, לדוגמה סכו"ם רב פעמי, והפגיעה שלהם בסביבה מוכחת.

אנו מציעים לעצור את השימוש בפלסטיק חד פעמי בישראל מהר אך בהדרגה ועל פי הקריטריונים הבאים:

1) מוצרי הפלסטיק החד פעמי השכיחים ביותר שאנו מוצאים בטבע ובים.

2) מוצרים שיש להם חלופה ברורה ונגישה או ששימושם אינו הכרחי.

על כן אנו מציעים לאמץ את עיקרי הדירקטיבה האירופאית לפי לוח הזמנים הבא:

1) מראשית 2022: איסור שימוש במוצרים שיש להם חלופה מוכחת (סכו"ם, קשיות וכו')

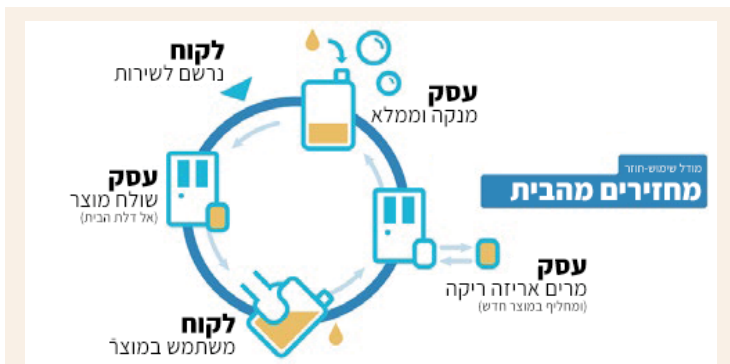
2) מראשית 2025: מעבר של כלל העסקים בישראל למודל של מילוי חוזר (עליו נרחיב להלן)

מערכות לשימוש חוזר כבר קיימות וצוברות תאוצה

שימוש חוזר אינו רעיון חדש. בקבוקים ומיכלים לשימוש חוזר היו מרכיבים מרכזיים בחיי היומיום לפני הגדילה המשמעותית בשימוש בפלסטיק שיק שהחלה באמצע המאה העשרים. ככל שמשבר הפלסטיק החריף בעשורים האחרונים, כך צצו והתברו יוזמות מקומיות בכל מקום בעולם, וגם בישראל, שהציבו אלטרנטיבה. חשיבות היוזמות האלה בראש ובראשונה כדי להמחיש שהשינוי אפשרי. בחלק הזה, אנו מתחקים אחר נתיבים שונים של שימוש חוזר עבור מוצרי פלסטיק שונים.

מודלים לשימוש חוזר בקרב עסקים

להלן ארבעה מודלים לשימוש חוזר של כלים באמצעות מילוי מחדש של אותו חומר הגלם בבית או מחוץ לבית. הגרפיקה הבאה מבוססת על הדו"ח ²⁵ Rethinking Packaging: Ellen MacArthur Foundation. הדוגמאות לשימוש חוזר גם כן מדו"ח זה.

דוגמאות לחזרה מהבית:

- סחר אלקטרוני במוצרים כגון מצרכים, משלוח ארוחות, טיפוח אישי, טיפוח ביתי וטיפוח בעור.

מילוי חוזר בבית:

- סחר אלקטרוני למוצרי מילוי קומפקטי המשמשים באופן קבוע בבית או בבנייני משרדים (משקאות, טיפוח ביתי, טיפוח אישי).
- חנויות קמעונאיות מסורתיות למוצרי מילוי בגודל סטנדרטי ולא קומפקטי (טיפוח ביתי, טיפוח אישי).

דוגמאות לחזרה תוך כדי תנועה:

- חנויות מסחריות מסורתיות למשקאות בהן הוכח שהמודל פועל בקנה מידה גדול בכמה גיאוגרפיות (אמריקה הלטינית, יפן, אירופה).
- ערים ואירועים למוצרים בדרכים כמו קפה טייק אוו, משקאות, ואוכל.

דוגמאות למילוי מחדש בדרכים:

- חנויות מסחריות מסורתיות למוצרים כמו משקאות, חומרי גלם לבישול (דגנים, קמח, שמנים), טיפוח אישי וטיפוח ביתי.
- עמדות בערים עבור קפה טייק אוו או ברזיות מים.

גם בישראל יש כמה דוגמאות חיוביות: סטארט אפ חדשני בתל אביב, ריפיל אביב, הקים חנות למוצרי טיפוח ומוצרי ניקיון ביתיים ללא אריזות חד פעמיות.³⁹ חנויות אינטרנטיות כגון אקו-סטור,⁴⁰ ריפיל⁴¹ ומאיולה אקו לייף⁴² מוכרים בישראל מוצרים סביבתיים ומוצרים רב-פעמיים, כגון כוסות קפה רב פעמיות (מה החדשנות של הכוס הרב פעמית?) ושקיות קניות מכותנה.

שימוש חוזר גם במשלוחים ובטייק אווי

סקטור המסעדות העולמי עבר תהפוכות בעקבות משבר הקורונה. מסעדות רבות עברו לשירותי טייק אווי ומשלוחים בלבד, ללא אפשרות של ישיבה במקום. מטבחים שמספקים שירותי הסעדה למסעדות גדולים עברו למשלוח של ארוחות מראש על מנת למנוע תורים ארוכים והתקהלויות בחדרי האוכל.⁴³ בכך שירותי ההסעדה והמסעדות יכולים לשמור על העובדים המכינים את האוכל ועל הלקוחות. הבעיה היא שרוב הפתרונות האלה כוללים כמויות אדירות של אריזות פלסטיק חד פעמיות, דבר המאיץ את משבר הפסולת העצום שאנו פוסעים לקראתו.

ישנן אלטרנטיבות. בסן פרנסיסקו חברה בשם Dispatch Goods עובדת עם עסקים מקומיים אשר מספקים את הארוחות שלהם באריזות רב-פעמיות. לקוחות אוספים את הארוחות בכלי מתכת מהמסעדה, וכאשר הם מסיימים לאכול, הם מיידעים את Dispatch Goods ואלו אוספים את הכלים המשומשים, שוטפים אותם ומעבירים אותם אל העסקים המשתתפים בתוכנית.⁴⁴ מודל זה, המבוסס על הזמנה מראש של ארוחות, מאפשר לבעלי מסעדות לתכנן כמה ארוחות הם צריכים להכין וכמה אנשים הם צריכים להעסיק. היכולת לתכנן מעניקה יציבות למסעדות ולעובדים אשר מתמודדים עם שוק עבודה לא יציב.⁴⁵

מודל אחר הוא Fresh Bowl, חברה המספקת אוכל מוכן בצנצנות זכוכית ממכונות מכירה אוטומטיות.⁴⁶ הלקוח משלם פיקדון קטן עבור הצנצנת, וכאשר הוא מחזיר אותה הוא יכול לקבל את כספו בחזרה או להשתמש בכסום זה עבור רכישת ארוחה נוספת. נוסף על ההימנעות מיצירת פסולת פלסטיק, מוצר זה מייצר נאמנות אצל הלקוחות אשר חוזרים להחזיר את הצנצנת וקונים ארוחה נוספת.

לפי דוח קרן אלן מקארטור, השווי הכלכלי של החלפת 20% מתוך האריזות החד-פעמיות באריזות רב פעמיות עומד על לפחות 10 מיליארד דולר.⁴⁷

לשימוש חוזר לעסקים ישנם שישה יתרונות על פי המחקר של קרן אלן מקארטור: קיצוץ בעלויות, התאמה לצרכים האישיים של החברה, אופטימיזציה של תפעול, בניית נאמנות למותג, שיפור חווית המשתמש ואיסוף מודיעין על העדפות הלקוחות.²⁶ גל חדש של מערכות לשימוש חוזר ומילוי כבר כאן, וחלק מהיוזמות חוות צמיחה אפילו בתקופת מגיפת הקורונה. ארגונים רבים ובהם קרן אלן מקארטור,²⁷ גרינפיס,²⁸ אוקיאנה,²⁹ Oceanic Global Action Network,³¹ Post Action Landfill Rethink,³⁰ Disposable קרן ו-³³ Surfrider UPSTREAM תיעדו מספר עצום של דוגמאות למערכות שימוש חוזר וליתרונות שלהן.

לופ (LOOP) שהושקה בשנת 2019, היא אחת מהחברות הידועות ביותר בתחום.³⁵ היא שולחת מוצרים ללקוחות באריזות רב תכליתיות ובמיכלים אשר מוחזרים לאחר שנוקו ביסודיות, ואז החברה יכולה למלא אותם מחדש ולשלוח ללקוחות נוספים. החברה מתרחבת ברחבי ארה"ב, בשווקים גלובליים ועובדת עם מותגים גדולים כמו יונילבר, וולגרינס, ופרוקטר אנד גמבל. לופ מקפידה על תקנות המבוססות על הנחיות סוכנות המזון והתרופות הפדראלית (ה-FDA³⁶), המבטיחות את בטיחותן של מערכות לשימוש חוזר לעובדים וללקוחות. אפילו נסטלה, אשר נמצאת בפיגור במובנים רבים בתגובה לתנועה העולמית לשחרור מפלסטיק,³⁷ החלה פיילוט של שימוש חוזר ומילוי חוזר עם ספקים כמו אלגרמו ולופ.³⁸

עם זאת, משבר זיהום הפלסטיק דורש הרבה יותר מאשר פיילוטים. חברות גדולות המוכרות מוצרי צריכה, מנסטלה ועד יוניליוור, קוקה קולה ופפסיקו, חייבות לפעול בדחיפות כדי לחזק ולהרחיב מערכות לשימוש חוזר ולמילוי, ולהפסיק את השימוש באריזות חד פעמיות.

© Dennis Reher / Greenpeace

מסעדות ובתי קפה

מודלים ופרוטוקולים שפותחו במקומות שונים בעולם מראים כיצד ניתן להימנע ממגע ומנגיעה בעת הצגת תפריטים, ביצוע תשלום, שימוש חוזר בכלי ומילוי חוזר.

בבריטניה, City to Sea מספקת הנחיות לעסקים כיצד לבצע מילוי בטוח של כוס של לקוח (הגרפיקה שלהלן מבוססת על המודל⁴⁸ City to Sea) באוסטרליה, "Plastic Free Places" מספק הנחיות למכולות ושקיות לשימוש חוזר;⁴⁹ ובניו זילנד, מסע הפרסום "Takeaway Throwaways" מציע דוגמאות למערכות ללא מגע לספקים העושים שימוש חוזר.⁵⁰

חברות עסקיות מצמצמות את השימוש באריזות

גם בעולם העסקי ישנה תנועה לכיוון חדש. ביוני 2020 החברה הקמעונאית Lotte Mart מדרום קוריאה הודיעה כי היא תפחית את השימוש שלה בפלסטיק ב-50% עד 2025.⁵² ביולי הודיעה חברת הסופרמארקטים Aldi באנגליה ובאירלנד כי תפחית את אריזות הפלסטיק שלה ב-50% עד 2025.⁵³ הכרזות אלו מגיעות אחרי הודעתה ההיסטורית של החברה הקמעונאית Giant Eagle מדצמבר 2019, שהבטיחה להיפטר מכל מוצרי הפלסטיק החד-פעמיים ברשת עד 2025. חשוב שחברות אלה יעברו למתכונת של שימוש חוזר בחומרים, ולא יחליפו פלסטיק חד-פעמי בחומר חד-פעמי אחר.

איך מיישמים את זה בגדול?

נוסף על הדוגמאות שהבנו לעיל, קיימות אינספור אפשרויות שלא ציינו לשימוש חוזר ולחיים ללא פלסטיק חד פעמי. זה דורש חשיבה מעמיקה אבל זה בהישג יד.

השימוש בפלסטיק חד פעמי הוא דוגמה קלאסית של כשל שוק, של דבר שהציבור "בוחר" על אף שפוגע בו. פתרונות "מבוססי שוק" בלבד בהן נותנים לציבור לבחור בין חד פעמי לרב פעמי לא יאפשר לפתור בעיה שמעמיקה משנה לשנה. הממשלה חייבת להתערב.

התערבות באמצעות חינוך והסברה לא מספיקים כדי לפתור את זה. במקרה של איסוף וולונטארי של בקבוקים, האיסוף בתוך הכלובים של אל"ה עומד על 23% מכלל מיכלי המשקה הגדולים ובגרמניה, המספר הזה מגרד את ה-40%. כלים כלכליים עובדים טוב יותר. חוק הפיקדון מאפשר להגיע ליעדי איסוף הרבה יותר גבוהים: בישראל 77% ובמדינות רבות עד 90%.

אבל חוק שיאסור את השימוש בפלסטיק חד פעמי זו הבחירה היעילה ביותר לסביבה ולבריאות הציבור. ברגע שיהיה חוק, העסקים והאנשים הפרטיים יתחילו לאמץ את החלופות. אבל כדי שיהיה חוק, צריך שמעגלי השינוי יתרחבו כך שבבואו להוציא את הפלסטיק החד פעמי מחוץ לחוק, כל בעלי העניין (המשרד להגנת הסביבה, משרד הכלכלה, משרד האוצר, בעלי העסקים ועוד) יפנימו את ההתכנות ואת התועלות הרבות של מהלך כזה.

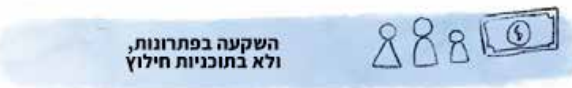
גם בישראל יש מסעדות ובתי קפה המעודדים שימוש בכוסות רב פעמיות ואף מעניקים הנחה ללקוחות שמגיעים עם כוס רב פעמית.⁵¹ צעד צנוע נוסף שאפשר בקלות לנקוט בו הוא להפסיק את השימוש בקשיות, או לכל הפחות לייצר ברירת מחדל בה הקשית לא מונחת בכוס אלא אם כן הלקוח מבקש זאת.

© Wendi Wu / Greenpeace

מה עלינו לעשות בעידן הקורונה?

עקרונות לשיקום צודק

#breakfreefromplastic

מסקנה

מגיפת הפלסטיק לא תיעצר לבד. היא זקוקה למסגרת שתתווה את הדרך גם לצרכנים וגם לבעלי העסקים. בעידן הקורונה והמשבר הכלכלי הנלווה אליו, התקדמות לעבר מערכות של שימוש חוזר יכולות לאפשר חסכון בהוצאות ולהבטיח הקפדה על צעדי ההיגיינה והחיסוי ההכרחיים בעידן הקורונה.

את הדרך הזו צריך המשרד להגנת הסביבה להתוות. יחד עם זאת, אי אפשר לחכות לחקיקת חוק חדש. ההיפך הוא הנכון: החוק יאומץ אם אנחנו נתקדם ונאותת, מלמטה למעלה, שהשינוי אפשרי, שהוא כדאי ושקיימת דרישה ותמיכה ציבורית איתנה מאחוריו.

משבר האקלים הולך ומחריף, ולצדו אנו עדים להתדלדלות אוכלוסיות של בעלי חיים כפי שמעולם לא חוונו. הקהילה המדעית מכנה את העידן שלנו "אונטרופוקן", עידן האדם. הנפט שאנחנו מוציאים מהאדמה ומייצרים ממנו דלק ופלסטיק הוא אחד הגורמים העיקריים שמעצבים את עידן האדם. את הפלסטיק אנו מחזירים לטבע בכל מיני דרכים והוא היום מהווה עול על מערכות טבעיות ועל בריאות האדם. הגיע הזמן לפעול ולשנות את זה.

במהלך משבר הקורונה חוונו זינוק בשימוש בפלסטיק חד פעמי: חנויות השתמשו ביותר אריזות, בתי עסק ביקשו לספק להם מנות אוכל עם סכו"ם חד פעמי, הכל מתוך חשש ששימוש בכלים רב פעמים לא מאפשר חיסוי ראוי.

בפועל, לפלסטיק חד פעמי יש חסרונות, לא רק יתרונות, בנוגע להעברת נגיף הקורונה. ועיקר הטיפול במגיפה נמצא בעטיית מסכה ובריחוק חברתי, לא בריווי אריזות ופלסטיק.

מחקרים מראים כי וירוס הקורונה שורד הכי הרבה זמן על משטחי פלסטיק ונירוסטה⁵⁴. כלומר נגיעה במשטח פלסטיק עליו נמצא הנגיף יכולה להעביר אותו.^{55 56}

פלסטיק חד פעמי מטבעו אינו בטוח יותר ממוצרים רב פעמיים⁵⁷. ב-22 ביוני 2020 ארגון גרינפיס ארצות הברית ו-UPSTREAM פרסמו מכתב עליו חתמו, נכון להיום, 130 מומחי בריאות ורפואה מעשרים מדינות שונות וביניהן ישראל. במסמך המומחים הצהירו כי הם מסכימים שניתן להשתמש בבטחה במוצרים רב פעמיים במהלך מגפת הקורונה על ידי שימוש בהיגיינה בסיסית במערכות שונות ללא מגע יד אדם.⁵⁸ יש דרכים להבטיח היגיינה וחיסוי גם ללא חד פעמי: שורה של ארגונים לא ממשלתיים (Post^{59 60} Landfill Action Network Oceanic Global⁶¹, Surfrider⁶²UPSTREAM), פרסמו לאחרונה הנחיות לפתיחה מחדש של עסקים, המתעדפות חיסוי ושיטות עבודה מומלצות על מנת להבטיח בריאות ובטיחות, תוך מתן עדיפות למערכות לשימוש חוזר ולא לחד פעמי. כמה ממשלות אף קידמו רשמית שימוש חוזר במהלך המגפה.

בסינגפור, גורמים ממשלתיים עודדו את הלקוחות להביא אריזות משלהם, תוך שהם מכירים בסיכונים הבריאותיים המשמעותיים של הציבור מזינוק של פלסטיק חד פעמי.⁶⁴ ממשלת מדינת ויקטוריה באוסטרליה הצהירה כי "אין כרגע שום הוכחה המצביעה על יתרון כלשהו במעבר למוצרים חד פעמיים".⁶⁵ מספר גופים ממשלתיים וקבוצות סחר מציעים ייעוץ סותר בתגובה למגפה: בארה"ב, ה-CDC⁶⁶ ואיגוד המסעדות הלאומי⁶⁷ המליצו על שימוש

בחד פעמי; עם זאת, הם גם הודו כי שימוש רב פעמי באמצעות החיסוי הנכון יכול להיות פתרון טוב.

קמעונאים, מפעלי שירותי מזון (מסעדות וכו') וחברות למוצרי צריכה כבר מקיימים פרוטוקולים מחמירים של חיסוי על מנת לשמור על ההיגיינה ראויה וכדי לתעדף את בטיחות המזון. פרוטוקולים אלו כבר כוללים התייחסות לחיסוי מוצרים רב פעמיים לשימוש חוזר.⁶⁸ לבנות תוכנית להקצאת 80 מיליון ש"ח מהקרן לניקיון לקידום כלכלה מעגלית. לראות את החוק של הקרן לניקיון.

באמצעות השקעה ותשומת לב, ממשלות ועסקים בעולם, יכולים להציע מערכות שימוש חוזר לכולם. מהלך זה יטיב גם עם הכלכלה וגם עם הסביבה, והוא יתמוך בקהילות ובאנשים, במקום לפגוע בהם.

בישראל, מדינה בה מגיפת הפלסטיק מכערת את הים, החופים, היערות ואתרי המורשת, אנחנו זקוקים לקריאת השכמה מהירה וחדה שתוציא את הפלסטיק החד פעמי מחוץ לחוק. המשרד להגנת הסביבה צריך להוביל את הפרוייקט החיוני הזה ועל כולנו - אזרחים וחברות עסקיות - להתגייס כדי לתמוך במהלך ולהראות שאנחנו תומכים, שזה אפשרי ושהמהפכה כבר החלה.

עכשיו, הגיע הזמן לפעול.

בזמן שמדינות ועסקים ממשיכים לשנות את צורת עבודתם בעקבות משבר הקורונה, הם חייבים גם להתייחס למשברים האקולוגיים המשמעותיים שקורים היום, עם או בלי המגפה. יורד עלינו פלסטיק מהשמיים, פשוטו כמשמעו.⁶⁹

התגובה של הממשלות והתאגידים למשבר האקולוגי תשפיע על החיים שלנו ועל כדור הארץ דורות לעתיד. ישנם שינויים גדולים בהתייחסות לפתרונות עבור מעבר ממוצרים חד-פעמיים לשימוש חוזר בעקבות המגפה. סניטציה מקבלת מקום ראשון כעת. מערכות שימוש חוזר הן אופציה רלוונטית ומתאימה עבור המעבר מעולם מלא בפלסטיק חד פעמי. אפילו עם האתגרים החדשים שמגפת הקורונה מביאה, ברור כי הפתרונות קיימים כבר.

- ¹ In Vivo Accumulation of Plastic-Derived Chemicals into Seabird Tissues, Tanaka et al (2020) Current Biology, Volume 30, Issue 4, 24 February 2020, Pages 723-728.e3
- ² Seafood study finds plastic in all samples, University of Exeter, (2020) 12.08.2020
- ³ Alarming level of plastic in children's bodies, German study shows (Rahn, 2019) 14.09.2019
- ⁴ Parliament seals ban on throwaway plastics by 2021 European Parliament Press Release. 27.03.2019
- ⁵ 23.06.18, כלכליסט, כדפינת חד"פ: כד התמכרה ישראל לכלי פלסטיק חד-פעמיים, כלכליסט, 23.06.18
- ⁶ Waste Facts and Figures Ministry of Environmental Protection. 08.04.2019
- ⁷ 21.06.2018, כדפינת חד"פ: כד התמכרה ישראל לכלי פלסטיק חד-פעמיים, כלכליסט, 21.06.2018
- ⁸ Waste Facts and Figures Ministry of Environmental Protection. 08.04.2019
- ⁹ 24.10.2019, אירוע רב-פעמי, 24.10.2019
- ¹⁰ 21.06.18, כדפינת חד"פ: כד התמכרה ישראל לכלי פלסטיק חד-פעמיים, כלכליסט, 21.06.18
- ¹¹ 12.09.2019, חד פעמי: מחיר ה'השתמש וזרק' 12.09.2019
- ¹² 2019, חיים בזבל: פסולת ומחזור בישראל 2019
- ¹³ 03.06.19, עירויות אילת והרצליה יאסרו שימוש ומכירה של מוצרים חד-פעמיים בחופי הים 03.06.19
- ¹⁴ Fed up with the waste, Israel is going plastic-free (Leichman, 2019) Israel21c, 18.12.2019
- ¹⁵ TimeOut, ביי ביי פלסטיק: עריית ת"א-יפו מוציאה את החד"פ ממוסדות החינוך 28.10.2019
- ¹⁶ 21.02.2018, צהרונ רשת חוויות מחליפים את כלי הפלסטיק בכלים רב פעמיים 21.02.2018
- ¹⁷ 20.09.19, המלחמה בכלים החד פעמיים בצהרונים בחולון: "פוגעים בבריאות ילדינו" 20.09.19
- ¹⁸ 07.09.17, האם כלי האוכל בצהרונים מסכנים את הילדים? 07.09.17
- ¹⁹ 29.03.2016, הסוף לחלוקת שקיות ניילון חנים - חוק השקיות אושר הלילה במליאת הכנסת 29.03.2016
- ²⁰ 15.07.2018, הציבור נוהג באחריות ולוקח כל שקית ברצינות: הפחתה של 80% בצריכת שקיות 15.07.2018
- ²¹ In just one year, Israel halves plastic bags found in the sea UN Environment Programme 06.02.2018
- ²² 11.10.2020, בקבוקים, צמיגים, אריזות, אלקטרוניקה, שקיות: אחריות היצרן על פסולת 11.10.2020
- ²³ 11.10.2020, בקבוקים, צמיגים, אריזות, אלקטרוניקה, שקיות: אחריות היצרן על פסולת 11.10.2020
- ²⁴ Parliament seals ban on throwaway plastics by 2021 European Parliament Press Release 27.03.2019
- ²⁵ Reuse - Rethinking Packaging Ellen MacArthur Foundation, 13.06.2019
- ²⁶ Reuse – Rethinking Packaging Ellen MacArthur Foundation, 13.06.2019
- ²⁷ Reuse – Rethinking Packaging Ellen MacArthur Foundation, 13.06.2019
- ²⁸ Report: The Smart Supermarket Greenpeace, (Buchanan, November 2019)
- ²⁹ Just One Word: Refillables Oceana, January 2020
- ³⁰ How to Reopen Restaurants While Safely Using Reusables Surfrider, (Coccia, 2020) 11.05.2020
- ³¹ Is Disposable Dishware Safer? Post Landfill Action Network, (Fried, 2020) 15.05.2020 Reusables and Sanitation Toolkit
- ³² <https://www.rethinkdisposable.org/resources>
- ³³ How to Reopen Restaurants While Safely Using Reusables Surfrider, (Coccia, 2020) 11.05.2020
- ³⁴ INDISPOSABLE: The Safety and Future of Reuse UPSTREAM Solutions, Youtube 01.05.2020
- ³⁵ <https://loopstore.com>
- ³⁶ FDA Food Code U. S. Food and Drug Administration (FDA) 11.12.2019
- ³⁷ Coca-Cola, Nestlé, and PepsiCo named top plastic polluters for the second year in a row Greenpeace 22.10.2019
- ³⁸ Nestlé has new refill stations to help shoppers ditch single-use packaging Fast Company, (Peters, 2020) 10.06.2020
- ³⁹ <https://www.instagram.com/refillaviv/>
- ⁴⁰ <https://www.ecostore.co.il/>
- ⁴¹ <https://refeel.co.il/>
- ⁴² <https://mayulaecolife.com/>
- ⁴³ With Robot Deliveries and Outdoor Tents, Campus Dining Will Be Very Different New York Times, (Black, 2020) 13.07.2020
- ⁴⁴ <https://dispatchgoods.earth>
- ⁴⁵ INDISPOSABLE: The Safety and Future of Reuse UPSTREAM Solutions, Youtube 01.05.2020
- ⁴⁶ <https://www.myfreshbowl.com>
- ⁴⁷ Reuse - Rethinking Packaging Ellen MacArthur Foundation, 13.06.2019
- ⁴⁸ <https://www.citytosea.org.uk/contactless-coffee>
- ⁴⁹ Using reusables for takeaway during COVID-19 Plastic Free Places, (Sullivan, 2020) 15.04.2020
- ⁵⁰ NZ's Guide to Reuseable Serviceware Under Alert Level 2 Takeaway Throwaway, 14.05.2020
- ⁵¹ קמפיין כוסות הקפה, Plastic Free Israel, n.d.
- ⁵² South Korea's Lotte Mart to Cut Single-Use Plastic 50% by 2025, Bloomberg News, (Kang, 2020) 08.06.2020

⁵³ Aldi to halve plastic packaging use in the UK by 2025, Edie News, 10.07.2020

⁵⁴ Aerosol and Surface Stability of SARS-CoV-2 as Compared with SARS-CoV-1, van Doremalen et al., 2020, New England Journal of Medicine, 382:1564-1567

⁵⁵ Cleaning and Disinfection for Households, Centers for Disease Control and Prevention, 10.07.2020

⁵⁶ CDC updates COVID-19 transmission webpage to clarify information about types of spread, Centers for Disease Control and Prevention, Press Release 22.05.2020

⁵⁷ Over 115 health experts sign statement addressing safety of reusables during COVID-19, Greenpeace, (Wheeler, 2020) 22.06.2020

⁵⁸ 23.06.2020 קרב חד פעמי: המומחים לבריאות וארגונים ירוקים נאבקים,

⁵⁹ Is Disposable Dishware Safer? Post Landfill Action Network, (Fried, 2020) 15.05.2020

⁶⁰ Reusables and Sanitation Toolkit , Post Landfill Action Network, 18.06.2020

⁶¹ COVID-19 Plastic Free Reopening Guidelines, The Oceanic Standard, 01.07.2020

⁶² How to Reopen Restaurants While Safely Using Reusables, Surfrider Foundation, (Coccia, 2020) 11.05.2020

⁶³ The Safety of Reuse during the Covid-19 Pandemic, UPSTREAM, n.d.

⁶⁴ How F&B outlets, markets and food suppliers will operate amid COVID-19 'circuit breaker' measures, Channel News Asia, (Hwee Min & Mohan, 2020) 03.04.2020

⁶⁵ COVID-19 advice and FAQs, Victoria State Government, 16.03.2020

⁶⁶ Considerations for Restaurants and Bars, Centers for Disease Control and Prevention, 06.09.2020

⁶⁷ Covid-19 Reopening Guidance, National Restaurant Association, 22.04.2020

⁶⁸ Over 115 health experts sign statement addressing safety of reusables during COVID-19, Greenpeace, (Wheeler, 2020) 22.06.2020

⁶⁹ 'Plastic Rain' Is Pouring Down in National Parks, EcoWatch, (Davidson, 2020), 12.06.2020